

szükségünk, hanem az általános természettudományi műveltség biztos bázisán álló fanatikus szakemberekre. A múzeumi állás nem hivatal, hanem hivatás, csak tárgyát alaposan ismerő és rajongva szerető szakemberek képesek arra, hogy a gondjaikra bízott gyűjteményeken és az általuk rendezett kiállításokon keresztül másokkal is megismertessék tudományuk lényegét, sőt megkedveltesék tárgyát. Éppen ezért a próbaszolgálatos intézményt nem csak fenntartani, de a próbaszolgálatosakat főként az elméleti és gyakorlati múzeológia tárgyköréből vett tanfolyamok látogatására, majd vizsga tételére kötelezni tartom szükségesnek.

Átszervezett, egy épületben egyesített és hivatásérzettől fűtött fiatal tisztviselők kezelte Természettudományi Múzeum esetén nem fenyeget az a veszély, hogy — mint Hóman Bálint mondja — „Élő és a nemzeti kultúrában ható intézményből a gyümölcsözetlenül heverő értékek holt kincstárává alacsonyodnék le Múzeumunk“.

KOCH SÁNDOR

A szegedi Kisasszony-Társulat

ISMERETES, hogy az alsóvárosi *Havi Boldogasszony-templom* és a melléje települt franciskánus kolostor Szeged művelődéstörténetében, főleg vallásos életében¹ milyen döntő szerepet töltött be: többek között azokkal a vallásos társulatokkal is, amelyeket a barátok vezettek.

A régebbi korok emberére szerföliött jellemző a társulás készsége. Azonos eszményekért küzdő, vagy azonos foglalkozású emberek szövetkeznek egymással, hogy együttes erővel valósítsák meg céljaikat. Elég csak a lovagságra, szerzetességre, céhekre utalnunk. Maga a keresztény nép is szívesen tömörült jámbor társulatokba (confraternitas, congregatio), hogy Isten nagyobb dicsőségét, a Boldogasszonynak és a szenteknek buzgóbb tiszteletét közös akarattal szolgálhassa, a mindennapi életet megszentelje, a felebaráti szeretetet kölcsönös segítség nagy emberi elve alapján odaadóbban és hatásosabban gyakorolhassa. A lelkiüdvösségükért aggódó hívek már csak a társulatok hatalmas lelki kiváltságaiért is szívesen vállalták magukra a tagsággal járó jámbor kötelességeket. Ezek a társulatok egyúttal az istentisztelet fényének emelésére is törekedtek. Ünnepeyes ajtatosságai, körmeneteik közösségi eseményszámba mentek.

A társulati szellem természetesen Szegeden is mindig eleven volt, hiszen a nép közösségi készségében gyökerezett. A középkorban nálunk is virágzott *Szent Ferencnek* és *Szent Domonkosnak harmadrendje*. A római *Szentlélek-társulat*nak is számos szegedi tagja akadt. A franciskánus harmadrendnek sajátos változata volt a *kordaviselők társulata* (confraternitas cordigerorum), amelyet a XVI. században a ferences V. Sixtus alapított.² Szegeden már a török hódoltság idején meghonosodott, és jelentős része volt a hívek közösségi szellemének ébrentartásában, magyarságának és keresztény

hitének megőrzésében. A társulat belefolyt a világi életbe is: a rászorulóknak kamatmentes kölcsönt adott, a szegények tisztességes eltemetéséről gondoskodott. A hívek egykorú végrendeleteikben éppen ezért szívesen hagynak a társulatra pénzt, jószágot, olykor egy darab szőlőt is.

Szegednek a török iga alól való felszabadulásával a lakosság megszorodott, a Regnum Marianum barokk szelleme városunkba is eljutott és a szegediek hagyományos Mária-tiszteletének új hajtásai támadtak. Minthogy Alsóvároson ősi soron Mária-kultusz virágzott és a *havi búcsú* egy messzire terjedő szakrális táj székelyévé avatta a templomot: érhető, hogy az új Mária-társulat, *Az Született Mennyei Királynének*, vagy más néven *Boldogságos Szűz Kisasszonynak Congregatiója* itt, a helybeli jámbor hagyományok tűzhelyénél alakult meg.

Az alsóvárosi kolostor gazdag, tudományos és helytörténeti szempontból még meglehetősen kiaknázatlan könyvtárában találtuk meg a társulat reguláinak és lelki kiváltságainak díszkötésbe foglalt kéziratát. A tagok névsora sajnos nem került elő, de bizonyos, hogy a társulatba *palánki* (belvárosi) németek és bunyevácok is beiratkoztak. Ez magyarázza, hogy bizonyos ünnepeken német prédikációk is elhangzottak a templomban. A társulatnak ennél fogva nagy érdeme van a magyar őslakók és a sokfelől összeverődött német, bunyevác népelemek homogén hívő közösséggé forrasztásában, illetőleg Szeged hagyományos vallási milieujének a bevándorlókkal való elismertetésében. Valószínűnek látszik, hogy a társulat buzgólkodására a tehetősebb hívek áldozatkészségéből épült a *tisztító tűzben szenvedő lelkek oltára*,³ (a kórus alatt balra; a képet *Prechtl Wolfgang* kamarai prefektus 1742-ben ajánlotta fel), továbbá a templom előtt álló *Mária Szobor*⁴ (*Tóth József* szenátor istenes költségén). Mindkét alkotásnak szerepe volt a társulati kultuszban is, amelyet a jozefinizmus söpört el.

Most pedig a regulák pontos szövege következik, amely nyelvi sajátosságaival, izes magyarságával szegedi nyelvemléknek is számíthat, tartalmában pedig tanulságosan tárja föl egyén és közösség egykorú viszonyát.

AZ SZÜLETETT MENNYESI KIRÁLYNÉNAK CONGREGÁTIÓJA REGULÁI, melyekhez kellyen magokat tartani, kik az eő Szent Gyülekezetében vannak, vagy leendőök lésznek.

Első. Valaki ez Szent Gyülekezetben magát bé akarya adni és iratni, először lölki ésmiretét jól megh vizsgálván, teljes életirül töredelmes gyónást tevén, az Kristus Szent Testét magához vegye, hogy Isten kegyelme és az Boldogságos Szűz esedezése által, az el-kezdendő jóban végig megh maradgyon.

Második. Mivel a Szent Ferencz Attyánk Congregatiójának Processiója Hold Uyságh első vásár napián szokott lenni; az okáért, mivel két Szent Congregatióinak azon az napon Processiója nem lehet, hanem utánna való vásárnapián az Hold Uyságának fogh lenni esztendő által az Boldogságos Szűz Congregatiójának Processiója, az kinn jntetnek, hogy jelen legyenek; melly Processió az Havii Boldogh Aszszony tiszteletire épitetett Templomban lévő nagy Oltártul fog jndulni az Született Boldogságos Szűz (mely régi ele-

inktül Kis-Aszszonynak neveztetett) tiszteletére, az Római igaz Catholica Hitnek élves mentüre, ezen Szent Congregatiónak megh tartására, az Eretnekek ki térülésekre, mely vásárnapokon Praedikatió után dél előtt ezen Szent Congregatió Regulája fog olvasatni rövid oktatásokkal:

Harmadik. Valakik ez Szent Gyülekezetben vannak, a Szent Sacramentom tisztességére égő gyertyát hordozzonak az Procession kezekben, és az Boldogságos olvasóját aitatossan jmadkozván, hogy az eő segítségét kiki el nyerhesse.

Negyedik. Intetnek pedig, hogy mindnyáján minden Ünnepein: az Boldogságos Szűzek, akár Üllő, akár nem, hogy Szent Misét ajtatossan hallyanak ez Szent Congregatió Templomában; Úgy minden vásárnapokon, nem csak az Szent Misén, hanem vecsernye után lévő Litánián jelen legyenek és az Szent Sacramentomal adó áldást el-vegyék.

Ötödik. Ez Szent Gyülekezet minden tagiának serényen aiánllatik és eszekben juttaszatlik, hogy kiki minden reggel és estve Lelki számvétel után magát az Úr Istennek és az Boldogságos Szűznek alázatossan ajánlván és hogy mind végig az eő o'talmában megh akarnának maradni, annak erősebb bizonságh tételére minden nap hét My Attyáncot és hét Üdvözletet mond-gyanak az Mennyei Királynénak hét Öröme tiszteletére; Azonkívül az Szent-séges Római Pápáért, kitül eredetét és Lelki ajándékot vette ez Szent Congregatió és az Ordinarius Püspökünkért, kinek kegyelmes jó voltábul megh erősítetett; nem külömben Kegyelmes Római Császár és Koronás Király Urunkért Hatodik CAROLUSért és ugyan Főséges Austriai Házának gyara-podásáért és megh maradásáért egy My Attyáncot és Üdvözletet mondani el-ne mulassák.⁵

Hatodik. Midőn megtudgyák, hogy valaki megh-hal ez Szent Congregatió-béliek közül, temetésére az kitül lehet el menyen; Betegségében penigh szol-gállyon egyik az másiknak, o'yan serénységgel és jó akarattal, mintha midőn maga betegségben esnék, kívánná másoktul az gondviselést és szolgálatot.

Hetedik. Mivel ezen Szent Gyülekezetnek Annya Ingalmasságh Annyának neveztetik, illendő hogy az eő fiaí és Leányi és ügyekezzenek Szent Annyokat az miben lehet, követni, mivel nagy ajándék ígértetett azoknak, kik irgal-masságot cselekszenek; azért az szegényekről és nyomorultakról el-ne felet-kezzenek, megh emlékezvén az Kristusnak amaza Szavairul, hogy Boldogok-nak mondatnak, mert az Isten Irgalmaságát el nyerik; e'leben penigh kik irgalmaságtalanok, az Istennek is Irgalmaságtalanságát tapasztalni fogják.

Nyolcadik. Ennek az Szent Congregatiónak négy kiváltképpen való Ünnepe-vagyon az Ordinárius Püspök javallásábul: Úgy mint Szent János Evangelista napia, Szent Ioseph Confessor napia,⁶ Pünkösd második napia és Nagy Bol-dogh Aszszony napia, mely napokon jntetnek hogy megh gyónyanak és com-municállyanak.

Kilencedik. Eszekben vegyék ez Szent Congregatióbéliek, hogy mindeneb-ben mellyek az lelki éleves menetelre ösztönczök, ez Szent Gyülekezet Prae-fectussának és más Tiszteinek szavokat fogadgyák, jntéseket bé vegyék, mely Congregatiónak Tisztei, ha úgy tetszik esztendőként választatni fognak, vagy megh maradandók lesznek, ez penigh léssen Kis Aszszony napia előtt, az midőn legh alkalmasabb időt vehet ez Szent Congregatió Director Patere.

Tizedik. Mindnyáian kik ez Szent Gyülekezetben atták magokat, illendő, hogy minden gonosz társaságot fussák, mert az olly személyeket megh nem szvenvedi ez Szent Társaság, rágalmazást és a botránkozást el-kerüllyék, hanem

úgy éllenek, mint igaz Hívei a Boldogságos Szűznek, másoknak is jó példát adván, az jóban elő menycnek.

Tizenegyedik. Minden Hold uyságh második vásárnap után lévő héten, ha megh nem gátoltatik más Ünnepektől, az megholt Attyafiakért énekes Mise fogh lenni, az mellyen jntetnek, hogy az több Attyafiak is ielen legyennek. Mindezek halálos vétek alatt nem köteleztetnek, hane kiki ha az Boldogságos Szűznek Patrociniumiát és Segétségét akarja venni, az ajtatosságh és buzgósságh teszi az köteleességet.

MINT LÁTJUK, a Kisasszony-társulat regulája jellemző fényt vet Szeged barokk világára, amikor a vallás, korunk individuális jellegéhez képest, elsősorban még társadalmi funkció volt, amely a többi hazai társulatokkal egyetemben ihlető forrása volt népünk közösségi kultúrájának.

JEGYZETEK: ¹ A szegedi népélet szakrális gyökerei c. tanulmányunkban (Szekfű Gyula- Emlékkönyv Regnum, 1943/44) részletesebben foglalkozunk a kolostor hatásával és az egykorú vallásos népéletnek számos, jelen dolgozatunkban éppen csak említett megnyilatkozásával. — ² P. Takács Ince O. F. M.: *Szent Ferenc rendje*. Budapest, 1937: 288. — ³ Az oltárkép ikonográfiai érdekességével is kitűnik: a stilizált barokk tájba helyezett, keresztben függő Megváltó kiömlő vére a kereszt lábát körülölelő kádba folyik. A kádat Szent Péter és Szent Pál, Keresztelő Szent János, Mária Magdolna, Dismas (jobb látór), Longinus, Ádám és Éva, továbbá Dávid király állja körül: kagylóval merítnek a vérből és a tisztítóhelyen sóvárgó lelkeknek nyújtják. A ritka képtípus a *préstaposó Krisztus* ikonográfiájához tartozik (v. ö. *Thomas, Alois: Die Darstellung Christi in der Kelter*. Düsseldorf 1936.), amelynek hazánkban tudunkra csak Bakonybélben és Csíksomlyón vannak rokonai. — ⁴ Főntebb idézett tanulmányunkban rézletesen szólunk a szobor létrejöttének körülményeiről. — ⁵ A „fölséges ausztriai házról“ való különös megemlékezés oka az volt, hogy Károlyban a Habsburg-dinasztia kihalással fenyegetett. Tudunk egyébként azokról a könyörgésekről, búcsújárásokról is, amelyeket maga az uralkodópár végzett, hogy házasságát az Eg. fiúgyermekkel áldja meg. — ⁶ Talán a társulat máig érvényesülő szellemi hatása, hogy Szent József napját az alsóvárosi nép most is pirosbetűs ünnepként üli meg.

BÁLINT SÁNDOR